

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====

રામ ગુલામ ચૌધરી અને અન્ય.

વિરુદ્ધ

બિહાર રાજ્ય

૨૫ સપ્ટેમ્બર, ૨૦૦૧

[કે.ટી. થોમસ અને એસ.એન. વરિયાવા, ન્યાયમૂર્તિઓ]

પીનલ કોડ, ૧૮૬૦: કલમો ૨૦૧, ૩૦૨ સાથે વાંચતા કલમ ૧૪૯.

ખૂન- કોર્પસ ડેલિક્ટી (ગુનાનું પ્રત્યક્ષ વિષય-વસ્તુ/લાશ)- શું ખૂનના ગુનાની સજા માટે તે જરૂરી છે- ફરિયાદપક્ષ વિશ્વસનીય પુરાવા દ્વારા મૃત્યુની હકીકત સાબિત કરે છે- જો કે કોર્પસ ડેલિક્ટી મળી આવેલ નથી- ટ્રાયલ કોર્ટે અપીલકર્તાઓને દોષિત ઠેરવેલ- હાઈકોર્ટે સજા યથાવત રાખેલ- અપીલ પર, કોર્ટે ઠેરવેલ કે કોર્પસ ડેલિક્ટીની ગેરહાજરીમાં પણ પ્રત્યક્ષ અને સંજોગોવસાત પુરાવા એ સાબિત કરવા માટે પૂરતા છે કે ખૂન કરવામાં આવેલ છે.

એવિડન્સ એક્ટ, ૧૮૭૨ – કલમ ૧૦૬ – ખાસ કરીને આરોપીના જ્ઞાનમાં હોય તેવી હકીકત સાબિત કરવાનો બોજો – આરોપી દ્વારા આ બોજો અદા કરવામાં આવેલ નથી – કોર્ટે ઠેરવેલ કે, આરોપીએ ખૂન કરેલ છે તેવું અનુમાન કરવા માટે દરેક રીતે ન્યાયીપણું છે – પીનલ કોડ, ૧૮૬૦.

ફરિયાદપક્ષના જણાવ્યા અનુસાર અપીલકર્તાઓ-આરોપીઓ અને કેટલાક અન્ય વ્યક્તિઓ એક 'કેસી' ના ઘરે આવ્યા અને તેના પર હુમલો કર્યો. આરોપીઓ પૈકીના એક (અપીલકર્તા નંબર ૯) એ તેની છાતી પર છરાનો ઘા માર્યો જેના પરિણામે તેનું મૃત્યુ નીપજ્યું. ત્યારબાદ તમામ વ્યક્તિઓ 'મૃતક' નું શબ લઈને તે સ્થળ છોડી ગયા. ટ્રાયલ કોર્ટે પુરાવા ધ્યાનમાં લીધા પછી અપીલકર્તા નંબર ૯ ને આઈ.પી.સી. ની કલમ ૩૦૨ હેઠળ અને અન્ય અપીલકર્તાઓને કલમ ૩૦૨ સાથે વાંચતા કલમ ૧૪૯ હેઠળ દોષિત ઠેરવ્યા અને તે તમામ લોકોને આજીવન કેદની સજા ફટકારી. અપીલકર્તાઓએ હાઈકોર્ટ સમક્ષ અપીલ દાખલ કરેલ જે ફગાવી દેવામાં આવી હતી. તેથી હાલની અપીલ.

અપીલકર્તાઓએ રજૂઆત કરી હતી કે ફરિયાદપક્ષ કોઈપણ વિશ્વસનીય પુરાવા દ્વારા ખૂન સાબિત કરવામાં નિષ્ફળ ગયેલ હોવાથી, સજા રદ થવી જોઈએ. અપીલ ફગાવી દેતા, કોર્ટે

કોર્ટે ઠેરવેલ કે: ૧.૧. જો મૃત્યુની હકીકત સાબિત કરતો કોઈ વિશ્વસનીય પુરાવો ન હોય, તો આઈ.પી.સી. ની કલમ ૩૦૨ હેઠળની સજા બહાલ રાખી

શકાય નહીં. ખૂનના ગુનાની સજા માટે કોર્પસ ડેલિક્ટી મળી આવે તે જરૂરી નથી. કોર્પસ ડેલિક્ટીની ગેરહાજરીમાં પ્રત્યક્ષ અથવા સંજોગોવસાત પુરાવા હોવા જોઈએ જે અનિવાર્ય તારણ તરફ દોરી જાય કે તે વ્યક્તિનું મૃત્યુ નીપજ્યું છે અને આરોપીઓ જ તે વ્યક્તિઓ છે જેમણે ખૂન કરેલ છે.

રામ ચંદ્ર વિ. યુ.પી. રાજ્ય, એ.આઈ.આર. (૧૯ **holder** ૫૭) એસ.સી. ૩૮૧; રામા નંદ વિ. હિમાચલ પ્રદેશ રાજ્ય, [૧૯૮૧] ૧ એસ.સી.સી. ૫૧૧; રાજ્ય વિ. સરદારા, [૧૯૭૪] સી.આર.આઈ.એલ.જે. ૪૩; બંધુ વિ. એમ્પેરર, (૧૯૨૪) અલ્હાબાદ લો જર્નલ ૩૪૦; ઈન રી માયા બસુવા, એ.આઈ.આર. (૧૯૫૦) મદ્રાસ ૪૫૨; બ્રિજેશ કુમાર વિ. રાજ્ય, એ.આઈ.આર. (૧૯૫૮) અલ્હાબાદ ૫૧૪; રામા નંદ અને અન્ય વિ. હિમાચલ પ્રદેશ રાજ્ય, [૧૯૮૧] ૨ એસ.સી.આર. ૪૪૪ અને સેવકા પેરુમલ વિ. તમિલનાડુ રાજ્ય, [૧૯૮૧] ૩ એસ.સી.સી. ૪૭૧, નો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો.

૧.૨. હાલના કેસમાં, નીચેની કોર્ટો ફરિયાદપક્ષના સાક્ષીઓ ૩ અને ૪ જેઓ પ્રત્યક્ષદર્શી સાક્ષીઓ હતા તેમના પુરાવા પર આધારિત એવા તારણ પર આવી છે કે અપીલકર્તા નંબર ૯ એ આરોપીને મારી નાખ્યો હતો અને શબ તમામ અપીલકર્તાઓ દ્વારા લઈ જવામાં આવ્યું હતું. ઘટના સ્થળે બંને સાક્ષીઓની હાજરી અને તેમના પુરાવા સ્પષ્ટપણે દર્શાવે છે કે આ ઘટના તેમની નજર સમક્ષ

ઘટી હતી. વધુમાં, પુરાવાને સમગ્ર રીતે વાંચતા તે બંનેએ હકારાત્મક પુરાવા આપ્યા છે કે ખૂન આંગણામાં થયું હતું અને રોડ પર નહીં.

૨. ભલે એવિડન્સ એક્ટની કલમ ૧૦૬ નો હેતુ આરોપીનો ગુનો વ્યાજબી શંકાથી પર સાબિત કરવાના ફરિયાદપક્ષના બોજા હળવો કરવાનો ન હોઈ શકે પરંતુ આ કલમ હાલના કેસમાં લાગુ પડશે જ્યાં ફરિયાદપક્ષ એવી હકીકતો સાબિત કરવામાં સફળ રહ્યો છે જેમાંથી વ્યાજબી અનુમાન લગાવી શકાય. અપીલકર્તાઓએ 'કેસી' પર નિર્દયતાથી હુમલો કર્યો, ત્યારબાદ છરાનો ઘા માર્યો અને ત્યારબાદ શબ લઈ ગયા. તે પછી 'કેસી' નું શું થયું તે અપીલકર્તાઓના જ્ઞાનમાં છે અને તેઓએ કોઈ ખુલાસો આપ્યો નથી. 'કેસી' ત્યાર પછી ક્યારેય જીવતો જોવામાં આવ્યો નથી. ખુલાસાની ગેરહાજરીમાં, અને એ હકીકતને ધ્યાનમાં લેતા કે અપીલકર્તાઓ શંકા રાખતા હતા કે 'કેસી' એ અપીલકર્તાઓના પરિવારના એક બાળકનું અપહરણ કરીને ખૂન કર્યું હતું, તે અપીલકર્તાઓ માટે હતું કે જેમણે તેમના વિશેષ જ્ઞાનના આધારે એવો ખુલાસો આપવો જોઈતો હતો જે કોર્ટને અલગ અનુમાન દોરવા તરફ દોરી જાય. આમ જ્યારે અપહરણકર્તાઓએ તે માહિતી કોર્ટથી છુપાવી રાખી ત્યારે તેઓએ 'કેસી' નું ખૂન કર્યું હોવાનું અનુમાન કરવા માટે દરેક રીતે ન્યાયીપણું છે.

શંભુ નાથ મેહરા વિ. ધ સ્ટેટ ઓફ અજમેર, [૧૯૫૬] એસ.સી.આર. ૧૯૯; કાલી રામ વિ. એચ.પી. રાજ્ય, [૧૯૭૩] ૨ એસ.સી.સી. ૮૦૮; ઈન રી

નેના મોહમ્મદ, એ.આઈ.આર. (૧૯૬૦) મદ્રાસ ૨૧૮ અને સુચ્યા સિંહ વિ. પંજાબ રાજ્ય, [૨૦૦૦] ૪ એસ.સી.સી. ૩૭૫, નો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો.

૩. તપાસ કરનાર અધિકારીની ઉલટતપાસ ન કરવાથી અપીલકર્તાઓને કોઈ પૂર્વગ્રહ થયો નથી કારણ કે તપાસ કરવાથી એવું નહોતું દર્શાવી શકાયું કે આ ઘટના આંગણામાં નહીં પરંતુ બહાર, રોડ પર બની હતી. તપાસ કરનાર અધિકારી પ્રત્યક્ષદર્શી સાક્ષી ન હતા. શબ અગાઉથી જ અપીલકર્તાઓ દ્વારા હટાવી દેવામાં આવ્યું હતું. તેથી, તપાસ કરનાર અધિકારી ઘટનાના વાસ્તવિક સ્થળ અંગે કોઈ પુરાવા આપી શક્યા ન હોત. ત્યાં એવા સાક્ષીઓ હતા જેમણે ઘટના સ્થળ અંગે વિશ્વસનીય અને માની શકાય તેવા પુરાવા આપ્યા છે. માત્ર તપાસ કરનાર અધિકારીની તપાસ ન થઈ હોવાના કારણે જ તેમના પુરાવા નકારી શકાય નહીં.

રામ દેવ વિ. યુ.પી. રાજ્ય, [૧૯૯૫] સપ્લી. ૧ એસ.સી.સી. ૫૪૭; બિહારી પ્રસાદ વિ. બિહાર રાજ્ય, [૧૯૯૬] ૨ એસ.સી.સી. ૩૧૭; અંબિકા પ્રસાદ વિ. રાજ્ય (દિલ્લી વહીવટ), [૨૦૦૦] ૨ એસ.સી.સી. ૬૪૬ અને બહાદુર નાઈક વિ. બિહાર રાજ્ય, [૨૦૦૦] એસ.સી.સી. ૧૫૩, નો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો.

૪. એવું કહી શકાય નહીં કે લોહીના ડાઘવાળી માટી અને જમ કરાયેલ લુંગી રજૂ ન કરવાને કારણે અપીલકર્તાઓને કોઈ પૂર્વગ્રહ થયો હતો.

પ. સાક્ષીઓના પુરાવાઓ અનન્ય રીતે સ્થાપિત કરે છે કે મૃતક અને તેના પિતા વરંડામાં જમી રહ્યા હતા અને માતા તેમજ બહેન તેમને ભોજન પીરસી રહ્યા હતા. આના પરથી સ્પષ્ટ થાય છે કે તેમની પાસે તે જગ્યાએ પ્રકાશનો સ્ત્રોત હતો. તેથી એવું કહી શકાય નહીં કે જ્ઞાનસો જમ કરવામાં આવ્યા ન હોવાથી પ્રકાશનો કોઈ સ્ત્રોત હતો તે સ્થાપિત થયું ન હતું અને તેથી સાક્ષીઓના પુરાવા માની શકાય નહીં.

બી. સુબ્બા રાવ વિ. પબ્લિક પ્રોસિક્યુટર, એ.પી. ની હાઈકોર્ટ, [૧૯૯૭] ૧૧ એસ.સી.સી. ૪૭૮, પર આધાર રાખવામાં આવેલ.

૬. એવી રજૂઆત કે એવો કોઈ પ્રકાશ નહોતો જેનાથી સાક્ષીઓ અપીલકર્તાઓને ઓળખી શક્યા હોત અથવા ઘટના જોઈ શક્યા હોત, જો તે આંગણામાં બની હોય તો પણ, તે સ્વીકારી શકાય નહીં કારણ કે આ ઘટના એક ગામડામાં બની હતી અને ફ્લોરોસન્ટ લાઈટ અથવા ઈનકેન્ડેસન્ટ લેમ્પથી ટેવાયેલા શહેરી લોકોની જોવાની ક્ષમતા એ ગામવાસીઓ પર લાગુ કરવાનો માપદંડ નથી જેમની દ્રષ્ટિ દેશી દીવાઓથી ટેવાયેલી હોય છે. ગ્રામવાસીઓની દ્રશ્યક્ષમતા આવા પ્રકાશને અનુકૂળ હોય છે અને તેથી તેમના માટે આવા પ્રકાશમાં માણસો અને બાબતોને ઓળખવી તદ્દન શક્ય હોય છે. વિશેષ કરીને, અપીલકર્તાઓ તે જ ગામના હતા અને ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી ૩ અને ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી ૪ ના જાણીતા હતા.

કાલિકા તિવારી વિ. બિહાર રાજ્ય, [૧૯૯૭] ૪ એસ.સી.સી. જજપ, પર
આધાર રાખવામાં આવેલ.

ક્રિમિનલ એપેલેટ જ્યુરિસ્ટિક્શન: ૧૯૯૮ ની ક્રિમિનલ અપીલ નંબર
૧૦૫૬.

પટના હાઈકોર્ટના ૨૧/૦૫/૧૯૯૮ ના ક્રિમિનલ અપીલ નંબર
૨૯૩/૧૯૮૬ ના ચુકાદા અને હુકમ પરથી.

પી.એસ. મિશ્રા, સુશ્રી મનિતા વર્મા, એસ. ચંદ્ર શેખર, ઉપેન્દ્ર મિશ્રા,
વિષ્ણુ શર્મા, તથાગત હર્ષવર્ધન અને એસ.કે. સિન્હા અપીલકર્તાઓ તરફે.

બી.બી. સિંઘ, સુશ્રી સુનિતા આર. સિંઘ અને કુમાર રાજેશ સિંઘ
સામાવાળા તરફે.

કોર્ટે ચુકાદો ન્યાયમૂર્તિ એસ.એન. પરિયાવા દ્વારા આપવામાં આવેલ: આ
અપીલ ૨૧ મે, ૧૯૯૮ ના રોજ આપેલા ચુકાદા વિરુદ્ધ છે જેના દ્વારા આ
અપીલકર્તાઓ દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલી અપીલ ફગાવી દેવામાં આવી છે.
હાઈકોર્ટ સમક્ષની અપીલ ૧૧ વ્યક્તિઓ દ્વારા દાખલ કરવામાં આવી હતી, જો કે
સદર અપીલ લંબિત હતી તે દરમિયાન બે વ્યક્તિઓ એટલે કે બિજોય ચૌધરી
અને મોહન ચૌધરી અવસાન પામ્યા. આમ, આ અપીલ બાકીના નવ વ્યક્તિઓ
દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલ છે. ટૂંકમાં હકીકતો આ મુજબ છે:

૧૭ જુલાઈ, ૧૯૮૦ ના રોજ રાત્રે આશરે ૮ વાગ્યે એક કૃષ્ણાનંદ ચૌધરી અને તેના પિતા નેમો ચૌધરી તેમના ઘરના વરંડામાં ભોજન લઈ રહ્યા હતા. સદર કૃષ્ણાનંદ ચૌધરીના માતા અને બહેન ભોજન પીરસી રહ્યા હતા. ફરિયાદપક્ષનો કેસ છે કે અપીલકર્તાઓ, અન્ય કેટલાક વ્યક્તિઓ સાથે લાકડીઓ, ભાલા અને છરા જેવા વિવિધ હથિયારો સાથે તે જગ્યાએ આવ્યા હતા. ફરિયાદપક્ષનો કેસ છે કે તેઓએ કૃષ્ણાનંદ ચૌધરી પર હુમલો કર્યો, તેને ઘરના આંગણામાં ખેંચી ગયા અને તેના પર વધુ હુમલો કર્યો. ફરિયાદપક્ષનો કેસ છે કે જ્યારે માતા અને પિતાએ તેને બચાવવાનો પ્રયત્ન કર્યો ત્યારે તેમના પર પણ હુમલો કરવામાં આવ્યો હતો. ફરિયાદપક્ષનો કેસ છે કે અપીલકર્તાઓ કૃષ્ણાનંદ ચૌધરીને નજીકના ખાડામાં લઈ ગયા અને તેને ત્યાં નીચે ધકેલી દીધો. બિજોય ચૌધરી (જેમનું હાઈકોર્ટમાં અપીલ લંબિત હતી ત્યારે અવસાન થયું હતું) એવું માનવામાં આવે છે કે તેમણે જણાવ્યું હતું કે તે હજી જીવતો છે અને તેને મારી નાખવો જોઈએ. આવી રજૂઆત પર અપીલકર્તા નંબર ૯ એ કૃષ્ણાનંદ ચૌધરીની છાતી પર છરાનો ઘા માર્યો જેના પરિણામે તેનું મૃત્યુ નીપજ્યું. ફરિયાદપક્ષનો કેસ છે કે તે તમામ વ્યક્તિઓ ત્યાર પછી મૃતકનું શબ લઈને તે સ્થળ છોડી ગયા.

ફરિયાદપક્ષના જણાવ્યા અનુસાર આ માટેનો હેતુ એ છે કે અપીલકર્તાઓના પરિવારના એક બાળકનું અગાઉ અપહરણ કરવામાં આવ્યું હતું અને તે મૃત હાલતમાં મળી આવ્યું હતું. અપીલકર્તાઓને શંકા હતી કે આવા અપહરણ અને મૃત્યુ માટે કૃષ્ણાનંદ ચૌધરી જવાબદાર હતો. શરૂઆતમાં ૧૩

વ્યક્તિઓ સામે ચાર્જશીટ દાખલ કરવામાં આવી હતી. ટ્રાયલ શરૂ થાય તે પહેલા બે વ્યક્તિઓના અવસાન થયા હતા. આમ ૧૧ વ્યક્તિઓ સામે કેસ ચલાવવામાં આવ્યો હતો.

ટ્રાયલ દરમિયાન, ફરિયાદપક્ષે પાંચ સાક્ષીઓની તપાસ કરી, જેમાંથી ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી ૫ એક ઔપચારિક સાક્ષી હતા, જેમણે એફ.આઈ.આર. અને જમી ચાટી સાબિત કરી જેના દ્વારા લોહીના ડાઘવાળી માટી, લુંગી અને લાકડી જપ્ત કરવામાં આવ્યા હતા. આ ઘટનાના પ્રત્યક્ષદર્શી સાક્ષીઓ ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી ૧ – દુખા ચૌધરી હતા, જેઓ પડોશી છે, ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી ૩ – પરમિલા દેવી, જેઓ મૃતકના માતા હતા અને જેમણે તાત્કાલિક એફ.આઈ.આર. નોંધાવી હતી અને ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી ૪ – મુન્ની દેવી મૃતકની બહેન હતા. ફરિયાદપક્ષે મૃતકના ભાઈ ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી ૨ ની પણ તપાસ કરી જેમણે જુબાની આપી કે જ્યારે તેઓ ઘરે પાછા ફર્યા ત્યારે તેમને શું બન્યું હતું તે અંગે માહિતી આપવામાં આવી હતી. રેકૉર્ડ પર આવ્યું છે કે કેસની સુનાવણી શરૂ થાય તે પહેલા મૃતકના પિતાનું અવસાન થયું હતું. ફરિયાદપક્ષે તપાસ કરનાર અધિકારીની તપાસ કરી ન હતી.

ટ્રાયલ કોર્ટે પુરાવા ધ્યાનમાં લીધા પછી અપીલકર્તા નંબર ૯ ને આઈ.પી.સી. ની કલમ ૩૦૨ હેઠળના ગુના માટે દોષિત ઠેરવ્યા અને તેમને આજીવન કેદની સજા ફટકારી. અન્ય અપીલકર્તાઓને આઈ.પી.સી. ની કલમ ૩૦૨ સાથે વાંચતા કલમ ૧૪૯ હેઠળ દોષિત ઠેરવવામાં આવ્યા હતા અને તેમને

પણ આજીવન કેદની સજા ફટકારવામાં આવી હતી. તમામ આરોપીઓને કલમ ૨૦૧ હેઠળ પણ દોષિત ઠેરવવામાં આવ્યા હતા અને સાત વર્ષની સખત કેદની સજા ફટકારવામાં આવી હતી. ત્યારબાદ તમામ આરોપીઓએ અપીલ દાખલ કરી હતી. ઉપર જણાવ્યા મુજબ, અપીલ લંબિત હતી તે દરમિયાન, આરોપીઓ પૈકીના બે વ્યક્તિઓ અવસાન પામ્યા હતા. વાદગ્રસ્ત હુકમ દ્વારા અપીલ ફગાવી દેવામાં આવી હતી.

શ્રી મિશ્રાએ રજૂઆત કરી હતી કે આ એવો કેસ હતો જેમાં કોર્પસ ડેલિક્ટી મળી આવી ન હતી. તેમણે રજૂઆત કરી હતી કે કૃષ્ણાનંદ ચૌધરીનું ખરેખર મૃત્યુ થયું હોવાનો કોઈ પુરાવો નથી. તેમણે રજૂઆત કરી હતી કે મૃત્યુ અંગે કોઈ તબીબી પુરાવા નથી. તેમણે રજૂઆત કરી હતી કે ફરિયાદપક્ષના સાક્ષીઓના પુરાવા, જેમના જણાવ્યા મુજબ તેઓએ અપીલકર્તા નંબર ૯ ને કૃષ્ણાનંદ ચૌધરીની હત્યા કરતા જોયો હતો, તે માની શકાય તેમ નથી. તેમણે રજૂઆત કરી હતી કે ફરિયાદપક્ષ બહુ બહુ તો એટલું જ સ્થાપિત કરી શકે તેમ છે કે સદર છોકરા પર હુમલો કરવામાં આવ્યો હતો અને ત્યારબાદ અપીલકર્તાઓ દ્વારા તેને લઈ જવામાં આવ્યો હતો. તેમણે રજૂઆત કરી હતી કે બચાવપક્ષની એ થીયરી કે ટ્રાયલ વખતે છોકરો હજી જીવતો હતો તેને નકારી શકાય નહીં. તેમણે રજૂઆત કરી હતી કે ઇન્ડિયન પીનલ કોડની કલમો ૩૦૨ અને ૨૦૧ હેઠળની સજા બહાલ રાખી શકાય નહીં.

શ્રી મિશ્રા આપણને વિવિધ સાક્ષીઓના પુરાવાઓ તરફ લઈ ગયા. તેમણે રજૂઆત કરી હતી કે ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી ૧ પડોશી હતા જેમણે આ ઘટના જોઈ હોવાનું માનવામાં આવે છે. તેમણે રજૂઆત કરી હતી કે આ સાક્ષીએ જુબાની આપી છે કે અવાજ સાંભળીને તેઓ ઘરની બહાર આવ્યા હતા અને દોડવાનું શરૂ કર્યું હતું. તેમણે રજૂઆત કરી હતી કે તેમણે છોકરા પરના હુમલા અંગે જુબાની આપી છે અને અપીલકર્તાઓએ છોકરાને રોડની બાજુમાંથી પકડી લીધો હતો અને ત્યારબાદ તેને ઉત્તર તરફ ખેંચી ગયા હતા. શ્રી મિશ્રાએ નિર્દેશ કર્યો કે ટ્રાયલ કોર્ટ અને હાઈકોર્ટ બંનેએ આ સાક્ષી પર વિશ્વાસ કર્યો ન હતો. તેમણે રજૂઆત કરી હતી કે આ સાક્ષી પર વિશ્વાસ ન કરવાનું કોઈ કારણ ન હતું. તેમણે રજૂઆત કરી હતી કે આ સાક્ષીના પુરાવા સ્પષ્ટપણે દર્શાવે છે કે હુમલો આંગણામાં થયો ન હતો, જેવો અન્ય સાક્ષીઓ દ્વારા દાવો કરવામાં આવ્યો છે, પરંતુ ઘરને અડીને આવેલા રોડ પર થયો હતો. તેમણે રજૂઆત કરી હતી કે આ સાક્ષીના પુરાવા સ્થાપિત કરે છે કે અન્ય સાક્ષીઓ સદર કૃષ્ણાનંદ ચૌધરીને અપીલકર્તાઓ દ્વારા મારી નાખવામાં આવતા જોઈ શક્યા ન હોત.

શ્રી મિશ્રાએ નિર્દેશ કર્યો કે ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી ૨ એ વાસ્તવમાં ઘટના જોઈ ન હતી પરંતુ રાત્રે પાછા ફર્યા પછી તેમને ઘટના અંગે માત્ર જણાવવામાં આવ્યું હતું.

શ્રી મિશ્રાએ રજૂઆત કરી હતી કે ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી ૩ એટલે કે માતાના જણાવ્યા અનુસાર પણ આ ઘટના આંગણાની બહાર બની હતી. આના સમર્થનમાં તેમણે આ સાક્ષીના નીચેના નિવેદન પર આધાર રાખ્યો હતો:

"મારા પુત્રને આંગણાની બહાર કાંતી પાસેના ખાડામાં લઈ જવામાં આવ્યો હતો."

તેમણે રજૂઆત કરી હતી કે સ્વીકાર્યપણે ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી ૩ આંગણાની બહાર ગયા ન હતા. તેમણે રજૂઆત કરી હતી કે આનાથી સ્પષ્ટપણે સ્થાપિત થાય છે કે ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી ૩ જ્યારે જુબાની આપે છે કે તેમણે અપીલકર્તા નંબર ૯ ને કટારનો ઘા મારતા જોયા હતા અને તેમનો પુત્ર ત્યાં જ મૃત્યુ પામ્યો હતો ત્યારે તેમના પર વિશ્વાસ કરી શકાય નહીં.

શ્રી મિશ્રા રજૂઆત કરે છે કે ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી ૪ એ પણ જુબાની આપી હતી કે અપીલકર્તાઓએ છોકરાને "તાત" તરફ ખેંચ્યો હતો. શ્રી મિશ્રા રજૂઆત કરે છે કે તે જાણીતું છે કે "તાત" એક ખાતરનો ખાડો હતો જે હંમેશા આંગણાની બહાર હતો. તેઓ રજૂઆત કરે છે કે આ સાક્ષીના પુરાવા પણ દર્શાવે છે કે ઘટના આંગણાની બહાર બની હતી. તેઓ રજૂઆત કરે છે કે ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી ૩ કે ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી ૪ માંથી કોઈ અપીલકર્તાઓને વાસ્તવમાં કૃષ્ણાનંદ ચૌધરીની હત્યા કરતા જોઈ શક્યા ન હોત.

શ્રી મિશ્રાએ રામ ચંદ્ર વિ. યુ.પી. રાજ્ય, એ.આઈ.આર. (૧૯૫૭) એસ.સી. ૩૮૧ ના અહેવાલવાળા નિર્ણય પર આધાર રાખ્યો હતો. તે કેસમાં એવું ઠેરવવામાં આવ્યું છે કે ભલે સજા માટે કોર્પસ ડેલિક્ટી મળી આવે તે જરૂરી નથી તેમ છતાં ખૂનના અન્ય સ્પષ્ટ અને વિશ્વસનીય પુરાવા હોવા જ જોઈએ.

શ્રી મિશ્રાએ રામા નંદ વિ. હિમાચલ પ્રદેશ રાજ્ય, [૧૯૮૧] ૧ એસ.સી.સી. ૫૧૧ ના અહેવાલવાળા કેસ પર પણ આધાર રાખ્યો હતો. તે કેસમાં પણ એવું ઠેરવવામાં આવ્યું હતું કે લાશની શોધ એ સજા માટે અનિવાર્ય શરત નથી. એવું ઠેરવવામાં આવ્યું હતું કે માનવવધ દ્વારા થયેલ મૃત્યુ સંજોગોવસાત પુરાવાના આધારે પણ સાબિત કરી શકાય છે, શરત માત્ર એટલી છે કે સંજોગો નિર્ણાયક અને ચોક્કસ પ્રકૃતિના હોવા જોઈએ જે અચૂકપણે એવા તારણ તરફ દોરી જાય કે સંબંધિત પીડિતનું મૃત્યુ આરોપીના હાથે માનવવધ દ્વારા થયું હતું.

શ્રી મિશ્રાએ શંભુ નાથ મેહરા વિ. ધ સ્ટેટ ઓફ અજમેર, [૧૯૫૬] એસ.સી.આર. ૧૯૯ ના અહેવાલવાળા કેસ પર પણ આધાર રાખ્યો હતો. તે કેસમાં એવું ઠેરવવામાં આવ્યું છે કે એવિડન્સ એક્ટની કલમ ૧૦૬ ફોજદારી કાયદાના સુસ્થાપિત નિયમને રદ કરતી નથી કે પોતાનો કેસ સાબિત કરવાનો બોજો ફરિયાદપક્ષ પર રહેલો છે અને આ બોજો ક્યારેય બદલાતો નથી. એવું ઠેરવવામાં આવ્યું છે કે એવિડન્સ એક્ટની કલમ ૧૦૬ નો હેતુ ફરિયાદપક્ષને બોજામાંથી મુક્ત કરવાનો નથી, પરંતુ તે માત્ર એવા અમુક અપવાદરૂપ કેસોને

પહોંચી વળવા માંગે છે જ્યાં ફરિયાદપક્ષ માટે એવી હકીકતો સ્થાપિત કરવી અશક્ય અથવા અપ્રમાણસર મુશ્કેલ હોય જે ખાસ કરીને આરોપીના જ્ઞાનમાં હોય.

શ્રી મિશ્રાએ કાલી રામ વિ. એચ.પી. રાજ્ય, [૧૯૭૩] ૨ એસ.સી.સી. ૮૦૮ ના અહેવાલવાળા કેસ પર પણ આધાર રાખ્યો હતો. તે કેસમાં એવું ઠેરવવામાં આવ્યું છે કે આપણી ફોજદારી ન્યાય પ્રણાલીમાં જે મુખ્ય સિદ્ધાંતો હંમેશા ધ્યાનમાં રાખવાના હોય છે તેમાંનો એક એ છે કે આરોપી તરીકે લાવવામાં આવેલી વ્યક્તિ નિર્દોષ હોવાનું માની લેવામાં આવે છે જ્યાં સુધી ફરિયાદપક્ષ દ્વારા પુરાવા રજૂ કરીને તે ધારણાને ખંડિત કરવામાં ન આવે જે તેને તે ગુના માટે દોષિત દર્શાવે જેના માટે તેની સામે આરોપ મૂકવામાં આવ્યો છે. આરોપીનો ગુનો સાબિત કરવાનો બોજો ફરિયાદપક્ષ પર છે અને જ્યાં સુધી તે પોતાને બોજામાંથી મુક્ત ન કરે ત્યાં સુધી કોર્ટ આરોપીના ગુના અંગેનું તારણ નોંધી શકે નહીં. એવું પણ ઠેરવવામાં આવ્યું છે કે જો બે દ્રષ્ટિકોણ શક્ય હોય, એક આરોપીના ગુના તરફ અને બીજો તેની નિર્દોષતા તરફ ઇશારો કરતો હોય, તો જે દ્રષ્ટિકોણ આરોપીની તરફેણમાં હોય તેને સ્વીકારવો પડશે.

શ્રી મિશ્રાએ આગળ (૧૯૨૪) અલ્હાબાદ લો જર્નલ ૩૪૦ માં અહેવાલ આપેલ બંધુ વિ. એમ્પેરર ના કેસ પર આધાર રાખ્યો હતો. તે કેસમાં એવું ઠેરવવામાં આવ્યું હતું કે ખૂનના ગુનાની સજા નોંધતા પહેલા કોર્ટને ખાતરી થવી જોઈએ કે જે વ્યક્તિનું ખૂન થયાનો આરોપ છે તે ખરેખર મૃત્યુ પામી છે. આ

કેસમાં એક ડી ને લાકડીઓ વડે નિર્દયતાથી માર મારવામાં આવ્યો હતો અને ત્યારબાદ નદી તરફ ખેંચી જવામાં આવ્યો હતો. ડી ત્યાર પછી ક્યારેય જીવતો જોવા મળ્યો ન હતો. કોર્ટે ઠેરવ્યું કે ડી મૃત્યુ પામ્યો હતો તેવા તારણ પર આવી શકાય નહીં, જો કે તે જીવતો હોય તેની સંભાવના અત્યંત ઓછી હતી. કોર્ટે ઠેરવ્યું કે સંજોગોમાં અપીલકર્તાઓને કલમ ૩૦૨ હેઠળ ખૂનના ગુના માટે દોષિત ઠેરવી શકાય નહીં પરંતુ કલમ ૩૦૭ હેઠળ ખૂનનો પ્રયાસ કરવા માટે દોષિત ઠેરવી શકાય.

શ્રી મિશ્રાએ (૧૯૭૪) સી.આર.આઇ.એલ.જે. ૪૩ માં અહેવાલ આપેલ રાજ્ય વિ. સરદારા ના કેસ પર પણ આધાર રાખ્યો હતો. એવું ઠેરવવામાં આવ્યું છે કે સજા અનિવાર્યપણે કોર્પસ ડેલિક્ટી મળી આવવા પર જ આધારિત હોવી જરૂરી નથી. એવું ઠેરવવામાં આવ્યું છે કે સજા થતાં પહેલા ખૂનનો વિશ્વસનીય પુરાવો હોવો જોઈએ. એ ઉદ્દેશ કરવો જરૂરી છે કે આ કેસમાં ગુમ થયેલા બે બાળકોની લાશ મળી આવી ન હતી પરંતુ કપડાં અને ચપ્પલ મળી આવ્યા હતા. આવી પુનઃપ્રાપ્તિના આધારે કોર્ટે ઠેરવ્યું કે બાળકોનું ખૂન કરવામાં આવ્યું હતું.

આ પાસા પર શ્રી બી.બી. સિંઘે પણ અમુક સત્તાધિકારીઓ ટાંક્યા હતા. તે પણ અહીં ગોઠવવા અનુકૂળ રહેશે. શ્રી બી.બી. સિંઘે એ.આઇ.આર. (૧૯૫૦) મદ્રાસ ૪૫૨ માં અહેવાલ આપેલ માયા બસુવા ના કેસ પર આધાર રાખ્યો હતો. આ કેસમાં કોર્ટે બંધુ ના કેસમાં (ઉપર મુજબ) વ્યક્ત કરાયેલા દ્રષ્ટિકોણને સ્વીકાર્યો ન હતો અને ઠેરવ્યું હતું કે કોઈ વ્યક્તિનું મૃત્યુ સાબિત

કરવા માટે તેની લાશ મળી આવે તે અનિવાર્ય નથી. એવું ઠેરવવામાં આવ્યું હતું કે માત્ર લાશ મળી નથી તે હકીકત આરોપી વ્યક્તિને ખૂનના ગુના માટે દોષિત ઠેરવવાનો ઇનકાર કરવાનું કારણ નથી. એવું ઠેરવવામાં આવ્યું હતું કે જો ત્યાં એવા પ્રત્યક્ષદર્શી સાક્ષીઓ હોય જેમણે આરોપી વ્યક્તિઓને પીડિતને નિર્દયતાથી માર મારતા અને છરા મારતા અને ત્યારબાદ શબ લઈ જતા જોયા હોય તો તે ખૂનની સજા નોંધવા માટે પૂરતું રહેશે.

બ્રિજેશ કુમાર વિ. રાજ્ય, એ.આઈ.આર. (૧૯૫૮) અલ્હાબાદ ૫૧૪ ના અહેવાલવાળા કેસમાં એવું ઠેરવવામાં આવ્યું હતું કે ફરિયાદપક્ષ તરફથી લાશ મેળવવામાં નિષ્ફળતા એવું દર્શાવશે નહીં કે ત્યાં કોઈ ખૂન થયું ન હતું. એવું ઠેરવવામાં આવ્યું હતું કે ખૂનની હકીકત સંજોગોવસાત પુરાવા દ્વારા સાબિત કરી શકાય છે જે માત્ર તે જ એક તારણ તરફ દોરી જાય છે, ભલે કોઈ લાશ મળી ન હોય.

રામા નંદ અને અન્ય વિ. હિમાચલ પ્રદેશ રાજ્ય, [૧૯૮૧] ૨ એસ.સી.આર. ૪૪૪ ના અહેવાલવાળા કેસમાં એવું ઠેરવવામાં આવ્યું હતું કે ભલે કોર્પસ ડેલિક્ટી મળી ન હોય તેમ છતાં ગુનાનું અનુમાન લગાવી શકાય છે જ્યારે રેકૉર્ડ પર સ્થાપિત અન્ય સંજોગો એવા તારણ પર દોરી જવા માટે પૂરતા હોય કે તમામ માનવીય સંભાવનાઓની અંદર પીડિતનું ખૂન આરોપી દ્વારા કરવામાં આવ્યું હતું.

સેવકા પેરુમલ વિ. તમિલનાડુ રાજ્ય, [૧૯૯૧] ૩ એસ.સી.સી. ૪૭૧ ના અહેવાલવાળા કેસમાં એવું ઠેરવવામાં આવ્યું હતું કે કોર્પસ ડેલિક્ટી સ્થાપિત કરવી જરૂરી કે આવશ્યક નથી. એવું ઠેરવવામાં આવ્યું હતું કે મૃત્યુની હકીકત અન્ય કોઈપણ હકીકતની જેમ સ્થાપિત થવી જોઈએ. એવું ઠેરવવામાં આવ્યું હતું કે કેટલાક કેસોમાં કોર્પસ ડેલિક્ટીનો પતો મેળવવો કે તેને પુનઃપ્રાપ્ત કરવી શક્ય ન પણ હોય. એવું ઠેરવવામાં આવ્યું હતું કે ખૂન માટેની સજા, કોર્પસ ડેલિક્ટીની ગેરહાજરીમાં પણ, વિશ્વસનીય અને સ્વીકાર્ય પુરાવા પર આધારિત હોઈ શકે છે.

શ્રી બી.બી. સિંઘે એ.આઈ.આર. (૧૯૬૦) મદ્રાસ ૨૧૮ માં અહેવાલ આપેલ ઈન રી નૈના મોહમ્મદ ના કેસ પર પણ આધાર રાખ્યો હતો. આ કેસમાં એવું ઠેરવવામાં આવ્યું છે કે એવિડન્સ એક્ટની કલમ ૧૦૬ ફોજદારી કેસમાં પુરાવાનો બોજો બદલતી નથી. એવું ઠેરવવામાં આવ્યું છે કે સાચો નિયમ એ છે કે જ્યાં આરોપી એવી હકીકતો પર કોઈ પ્રકાશ પાડતો નથી જે ખાસ કરીને તેના જ્ઞાનમાં હોય અને જે તેની નિર્દોષતા સાથે સુસંગત કોઈપણ સિદ્ધાંત અથવા પૂર્વધારણાને સમર્થન આપી શકતી ન હોય, તો કોર્ટ તેની કોઈ ખુલાસો રજૂ કરવામાં નિષ્ફળતાને એક વધારાની કડી તરીકે ગણી શકે છે જે સાંકળને પૂર્ણ કરે છે. એવું ઠેરવવામાં આવ્યું છે કે એવા કેસોમાં જ્યાં ફરિયાદપક્ષ માટે અમુક મુદ્દાઓ પર સંપૂર્ણ ખાતરીપૂર્વકના પુરાવા આપવા અશક્ય હોય જે આરોપીના જ્ઞાનમાં હોય, તો જો આરોપી બચવા માંગતો હોય તો તેના પર પુરાવા આપવાની જવાબદારી રહે છે. એવું ઠેરવવામાં આવ્યું છે કે હકારાત્મક હકીકતો હંમેશા

ફરિયાદપક્ષ દ્વારા સાબિત થવી જોઈએ પરંતુ નકારાત્મક હકીકતો પર હંમેશા તે જ નિયમ લાગુ પડી શકતો નથી. એવું ઠેરવવામાં આવ્યું છે કે જ્યારે કોઈ વ્યક્તિ તે ઈરાદા સિવાયના અન્ય કોઈ ઈરાદા સાથે કૃત્ય કરતી નથી જે કૃત્યનું સ્વરૂપ અને સંજોગો સૂચવે છે, ત્યારે અન્ય તમામ સંભવિત ઈરાદાઓને દૂર કરવાનું કામ ફરિયાદપક્ષનું નથી. એવું ઠેરવવામાં આવ્યું છે કે જો આરોપીનો ઈરાદો અલગ હતો તો તે હકીકત ખાસ કરીને તેના જ્ઞાનમાં છે અને તેણે તે સાબિત કરવી જ જોઈએ.

શ્રી બી.બી. સિંઘે સુચ્યા સિંઘ વિ. પંજાબ રાજ્ય, [૨૦૦૦] ૪ એસ.સી.સી. ૩૭૫ ના અહેવાલવાળા કેસ પર પણ આધાર રાખ્યો હતો. આ કેસમાં બે વ્યક્તિઓનું રાત્રે તેમના ઘરેથી સશસ્ત્ર હુમલાખોરો દ્વારા અપહરણ કરવામાં આવ્યું હતું. બીજા દિવસે તેમના શબો બંદૂકની ગોળીઓની ઈજાઓથી ચાળણી થયેલા મળી આવ્યા હતા. એવિડન્સ એક્ટની કલમ ૧૦૬ હેઠળના અનુમાનનો ઉપયોગ કરીને આરોપી વ્યક્તિઓને દોષિત ઠેરવવામાં આવ્યા હતા. પૂરતા પ્રમાણમાં મળી આવેલા સંજોગોમાં, અન્ય બાબતોની સાથે, એ બાબત સામેલ હતી કે આ ઘટના તે સમયગાળા દરમિયાન બની હતી જ્યારે પંજાબ આતંકવાદી પ્રવૃત્તિઓથી ઉકળતું હતું; આતંકવાદીઓ મૃતકના ઘરને પોલીસના બાતમીદારનું ઘર ગણતા હતા; આરોપીઓ મૃતકના ઘરે એ.કે.-૪૭ રાઈફલોથી સજ્જ થઈને ગયા હતા અને બંને છોકરાઓને બળજબરીથી લઈ ગયા હતા; ત્યારબાદ મૃતકો ઘરે પાછા ફર્યા ન હતા પરંતુ બીજા દિવસે સવારે તેમના શબો

ગોળીઓથી વીંધાયેલા મળી આવ્યા હતા. કોર્ટે ઠેરવ્યું કે બંને છોકરાઓનું અપહરણ થયા પછી શું થયું તે આરોપીઓના અનન્ય જ્ઞાનમાં હતું અને તેઓએ કોર્ટને જણાવ્યું ન હતું કે છોકરાઓનું અપહરણ કર્યા પછી તેઓએ તેમની સાથે શું કર્યું.

તેમના દ્વારા ટાંકવામાં આવેલા સત્તાધિકારીઓમાં નિર્ધારિત સિદ્ધાંતોના આધારે શ્રી મિશ્રાએ રજૂઆત કરી હતી કે ભલે કોર્પસ ડેલિક્ટી મળી આવવી જરૂરી નથી, તેમ છતાં ફરિયાદપક્ષે સાબિત કરવું જ જોઈએ કે કૃષ્ણાનંદ ચૌધરીનું મૃત્યુ નીપજ્યું હતું. તેમણે રજૂઆત કરી હતી કે ફરિયાદપક્ષ આ હકીકત કોઈપણ વિશ્વસનીય પુરાવા દ્વારા સાબિત કરવામાં નિષ્ફળ ગયો છે. તેમણે રજૂઆત કરી હતી કે ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી ૩ અને ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી ૪ ની જુબાની, જેના આધારે અપીલકર્તાઓએ કૃષ્ણાનંદ ચૌધરીને મારી નાખ્યો હતો, તે માની શકાય તેમ નથી. તેમણે રજૂઆત કરી હતી કે તે સાબિત થયું હતું કે કથિત કૃત્ય આંગણાની બહાર થયું હતું અને આમ ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી ૩ અને ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી ૪ આ ઘટના જોઈ શક્યા ન હોત. તેમણે રજૂઆત કરી હતી કે જો તેઓ તે રીતે જોઈ શક્યા હોત તો પણ, તે માત્ર તેમનું અનુમાન/અટકળ હતી કે કૃષ્ણાનંદ ચૌધરીને લઈ જવામાં આવે તે પહેલા તેનું મૃત્યુ થયું હતું. શ્રી મિશ્રાએ રજૂઆત કરી હતી કે મૃત્યુની હકીકત સાબિત કરતો કોઈ વિશ્વસનીય પુરાવો ન હોવાથી કલમ ૩૦૨ હેઠળની સજા બહાલ રાખી શકાય નહીં.

ઉપર નિર્ધારિત કાયદાની દરખાસ્ત સાથે કોઈ વિવાદ હોઈ શકે નહીં. જેમ કે વિવિધ સત્તાધિકારીઓમાં (જેનો ઉપર ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે) નિર્ધારિત કરવામાં આવ્યું છે કે ખૂનની સજા માટે કોર્પસ ડેલિક્ટી મળી આવે તે બિલકુલ જરૂરી નથી. નિઃશંકપણે, કોર્પસ ડેલિક્ટીની ગેરહાજરીમાં પ્રત્યક્ષ કે સંજોગોવસાત પુરાવા એવા હોવા જોઈએ જે અનિવાર્ય તારણ તરફ દોરી જાય કે તે વ્યક્તિ મૃત્યુ પામી હતી અને આરોપીઓ જ તે વ્યક્તિઓ છે જેમણે ખૂન કર્યું હતું. નીચેની બંને કોર્ટો ફરિયાદપક્ષના સાક્ષીઓ ૩ અને ૪ (જેઓ પ્રત્યક્ષદર્શી સાક્ષીઓ હતા) ના પુરાવાના આધારે એવા તારણ પર આવી છે કે અપીલકર્તા નંબર ૯ એ શબ તમામ અપીલકર્તાઓ દ્વારા લઈ જવામાં આવે તે પહેલા આરોપીને મારી નાખ્યો હતો. અમે તમામ સાક્ષીઓના પુરાવા વાંચ્યા છે. અમે રેકૉર્ડ પરની સામગ્રી પર કાળજીપૂર્વક વિચાર કર્યો છે. અમને અલગ દ્રષ્ટિકોણ અપનાવવાનું કોઈ કારણ દેખાતું નથી. હાલના કેસમાં પુરાવા પ્રત્યક્ષ છે અને આ પુરાવા પર અવિશ્વાસ કરવાનું કોઈ કારણ નથી. શ્રી મિશ્રાની આ રજૂઆતમાં આપણને કોઈ તથ્ય જણાતું નથી કે આ બંને મહિલાઓ છોકરાને મરતો જોઈ શકી ન હોત અને કોઈપણ સંજોગોમાં તે મૃત્યુ પામ્યો છે તેવા તારણ પર આવી શકી ન હોત. ઘટના સ્થળે તેમની હાજરી અંગે શંકા કરી શકાય તેમ નથી. તેમના પુરાવા સ્પષ્ટપણે દર્શાવે છે કે ઘટના તેમની નજર સમક્ષ બની હતી. અમે શ્રી મિશ્રાની એ રજૂઆત સ્વીકારી શકીએ નહીં કે તેમના પુરાવા દર્શાવે છે કે ઘટના આંગણાની બહાર અને રોડ પર બની હતી. શ્રી મિશ્રાએ છૂટાછવાયા વાક્યો પર

આધાર રાખ્યો છે. પુરાવાને સમગ્ર રીતે વાંચવો પડે છે. સમગ્ર રીતે વાંચતા બંને મહિલાઓએ હકારાત્મક પુરાવા આપ્યા છે કે ખૂન આંગણામાં થયું હતું. અમે એ રજૂઆતમાં પણ કોઈ તથ્ય જોતા નથી કે ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી ૩ અને ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી ૪ હકારાત્મક રીતે કહી ન શકે કે કૃષ્ણાનંદ ચૌધરીની હત્યા કરવામાં આવી હતી. પુરાવા એવા છે કે બિજય ચૌધરીએ જણાવ્યું કે "તે હજી જીવતો છે અને તેને મારી નાખવો જોઈએ". આ નિવેદન પર અપીલકર્તા ૮ એ છાતી પર છરાનો ઘા માર્યો. પુરાવા એવા છે કે કૃષ્ણાનંદ ચૌધરી, જે ત્યાં સુધી તરફડતો હતો, તે ધૂજ્યો અને ત્યારબાદ તેનું શરીર શાંત થઈ ગયું. આના પરથી એવું તારણ કાઢી શકાય કે મૃત્યુ નીપજ્યું હતું. એ ઉલ્લેખ કરવો જરૂરી છે કે ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી ૧, જેમના પુરાવા પર શ્રી મિશ્રાએ આધાર રાખ્યો હતો, તેમણે પણ જુબાની આપી છે કે કૃષ્ણાનંદ ચૌધરી મૃત્યુ પામ્યો હતો.

બીજી રીતે પણ, અમારા મતે, આ એવો કેસ છે જ્યાં એવિડન્સ એક્ટની કલમ ૧૦૬ લાગુ પડશે. કૃષ્ણાનંદ ચૌધરી પર નિર્દયતાથી હુમલો કરવામાં આવ્યો હતો અને ત્યારબાદ છાતી પર છરાનો ઘા મારવામાં આવ્યો હતો. આ છરાનો ઘા બિજોય ચૌધરીએ "તે હજી જીવતો છે અને તેને મારી નાખવો જોઈએ" તેમ કહ્યા પછી મારવામાં આવ્યો હતો. અપીલકર્તાઓ ત્યારબાદ શબ લઈ ગયા. ત્યારબાદ કૃષ્ણાનંદ ચૌધરીનું શું થયું તે ખાસ કરીને અપીલકર્તાઓના જ્ઞાનમાં છે. અપીલકર્તાઓએ તેઓ શબ લઈ ગયા પછી શું કર્યું તે અંગે કોઈ ખુલાસો આપ્યો નથી. કૃષ્ણાનંદ ચૌધરી ત્યાર પછી ક્યારેય જીવતો જોવામાં આવ્યો

નથી. ખુલાસાની ગેરહાજરીમાં, અને એ હકીકતને ધ્યાનમાં લેતા કે અપીલકર્તાઓને શંકા હતી કે છોકરાએ અપીલકર્તાઓના પરિવારના બાળકનું અપહરણ કરીને ખૂન કર્યું હતું, તે અપીલકર્તાઓ માટે હતું કે તેઓ તેને લઈ ગયા પછી તેની સાથે શું કર્યું તેનો ખુલાસો કરે. જ્યારે અપહરણકર્તાઓએ તે માહિતી કોઈથી છુપાવી રાખી ત્યારે તેઓએ તે છોકરાનું ખૂન કર્યું હોવાનું અનુમાન કરવા માટે દરેક રીતે ન્યાયીપણું છે. ભલે એવિડન્સ એક્ટની કલમ ૧૦૬ નો હેતુ આરોપીનો ગુનો વ્યાજબી શંકાથી પર સાબિત કરવાના ફરિયાદપક્ષના બોજામાંથી મુક્ત કરવાનો ન હોઈ શકે, પરંતુ આ કલમ હાલના જેવા કેસો પર લાગુ થશે, જ્યાં ફરિયાદપક્ષ મૃત્યુ અંગે વ્યાજબી અનુમાન લગાવી શકાય તેવી હકીકતો સાબિત કરવામાં સફળ રહ્યો છે. અપીલકર્તાઓએ તેમના વિશેષ જ્ઞાનના આધારે એવો ખુલાસો આપવો જ જોઈએ જે કોર્ટને અલગ અનુમાન દોરવા તરફ દોરી જાય. તેથી, અમે શ્રી મિશ્રાની આ રજૂઆતમાં કોઈ તથ્ય જોતા નથી.

શ્રી મિશ્રાએ આગળ રજૂઆત કરી હતી કે આ કેસમાં તપાસ કરનાર અધિકારીની તપાસ કરવામાં આવી ન હતી. તેમણે રજૂઆત કરી હતી કે આનાથી આરોપી વ્યક્તિઓને ગંભીર પૂર્વગ્રહ થયો છે એટલા માટે કે જે તપાસ કરનાર અધિકારીની તપાસ કરવામાં આવી હોત તો અપીલકર્તાઓ સ્થાપિત કરી શક્યા હોત કે હુમલો આંગણામાં નહીં પરંતુ વાસ્તવમાં રોડ પર થયો હતો. તેમણે રજૂઆત કરી હતી કે તપાસ કરનાર અધિકારીની તપાસ ન થવાને કારણે

અપીલકર્તાઓ એ દર્શાવવાથી વંચિત રહી ગયા છે કે ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી ૩ દ્વારા કરાયેલા દાવા મુજબ ખાડામાં કોઈ પાણી ન હતું.

રામ દેવ વિ. યુ.પી. રાજ્ય, [૧૯૯૫] સપ્લી. ૧ એસ.સી.સી. ૫૪૭ ના અહેવાલવાળા કેસમાં આ કોર્ટે ઠેરવ્યું છે કે ફરિયાદપક્ષ માટે તપાસ કરનાર અધિકારીની તપાસ કરવી હંમેશા ઇચ્છનીય છે. જો કે, તપાસ કરનાર અધિકારીની તપાસ ન થવાથી ફરિયાદપક્ષના કેસમાં કોઈપણ રીતે કોઈ ખામી સર્જાતી નથી, પ્રત્યક્ષદર્શી સાક્ષીઓના અન્યથા ભરોસાપાત્ર પુરાવાની વિશ્વસનીયતાને અસર થવાની તો વાત જ દૂર રહી.

બિહારી પ્રસાદ વિ. બિહાર રાજ્ય, [૧૯૯૬] ૨ એસ.સી.સી. ૩૧૭ ના અહેવાલવાળા કેસમાં આ કોર્ટે ઠેરવ્યું છે કે તપાસ કરનાર અધિકારીની તપાસ ન થવાને કારણે ફરિયાદપક્ષનો કેસ નિષ્ફળ જવો જરૂરી નથી. આ કોર્ટે ઠેરવ્યું છે કે એવી દલીલ કરવી યોગ્ય નથી કે જો તપાસ કરનાર અધિકારીની તપાસ કરવામાં ન આવે તો આખો કેસ જમીનદોસ્ત થઈ જશે કારણ કે આરોપીઓને સાક્ષીઓની અસરકારક ઉલટતપાસ કરવાની અને વિરોધાભાસો બહાર લાવવાની તકથી વંચિત રાખવામાં આવ્યા હતા. એવું ઠેરવવામાં આવ્યું હતું કે ભોગવવો પડે તેવો પૂર્વગ્રહ દરેક કેસની હકીકતો પર આધારિત હોવો જોઈએ અને એવો કોઈ સાર્વત્રિક નમૂનો નક્કી કરી શકાય નહીં કે તપાસ કરનાર અધિકારીની તપાસ ન થવી તે પોતે જ ફોજદારી ટ્રાયલને દૂષિત કરે છે.

અંબિકા પ્રસાદ વિ. રાજ્ય (દિલ્હી વહીવટ), [૨૦૦૦] ૨ એસ.સી.સી.
૬૪૬ ના અહેવાલવાળા કેસમાં એવું ઠેરવવામાં આવ્યું હતું કે ફોજદારી ટ્રાયલનો હેતુ માત્ર આરોપીને જ નહીં પરંતુ પીડિત અને સમાજને પણ ન્યાય આપવાનો છે જેથી કાયદો અને વ્યવસ્થા જળવાઈ રહે. એવું ઠેરવવામાં આવ્યું હતું કે ન્યાયાધીશ ફોજદારી ટ્રાયલ પર માત્ર એ જોવા માટે પ્રમુખપદ સંભાળતા નથી કે કોઈ નિર્દોષ માણસને સજા ન થાય. એવું ઠેરવવામાં આવ્યું હતું કે ન્યાયાધીશ ફોજદારી ટ્રાયલ પર એ જોવા માટે પણ પ્રમુખપદ સંભાળતા છે કે ગુનેગાર માણસ બચી ન જાય. એવું ઠેરવવામાં આવ્યું હતું કે બંને જાહેર ફરજો છે જે ન્યાયાધીશે બજાવવાની હોય છે. એવું ઠેરવવામાં આવ્યું હતું કે તે કમનસીબ હતું કે તપાસ કરનાર અધિકારી કોઈ પણ ન્યાયી કારણ વગર સાક્ષી બોક્સમાં આવ્યા ન હતા. એવું ઠેરવવામાં આવ્યું હતું કે તપાસ કરનાર અધિકારી અને અન્ય પ્રતિકૂળ સાક્ષીઓનું આ વર્તન ફરિયાદપક્ષના સાક્ષીઓ ૫ અને ૭ ના પુરાવા નકારી કાઢવાનું કારણ બની શકે નહીં જેમની ઘટના સ્થળે હાજરી કોઈપણ વ્યાજબી શંકાથી પર સ્થાપિત થઈ હતી. એવું ઠેરવવામાં આવ્યું હતું કે તપાસ કરનાર અધિકારીની તપાસ ન થવી તે પ્રત્યક્ષદર્શી સાક્ષીઓ પર અવિશ્વાસ કરવાનું કારણ બની શકે નહીં.

બહાદુર નાઈક વિ. બિહાર રાજ્ય, [૨૦૦૦] ૯ એસ.સી.સી. ૧૫૩ ના અહેવાલવાળા કેસમાં એવું ઠેરવવામાં આવ્યું હતું કે તપાસ કરનાર અધિકારીની

તપાસ ન થવી તે કોઈ મહત્વ ધરાવતું નથી જ્યારે એ દર્શાવી શકાયું ન હોય કે આવી તપાસ ન થવાથી અપીલકર્તાને શું પૂર્વગ્રહ થયો હતો.

અમારા મતે, આ કેસમાં પણ તપાસ કરનાર અધિકારીની તપાસ ન થવાથી કોઈ પૂર્વગ્રહ થયો નથી. શ્રી મિશ્રા બહુ બહુ તો એટલી જ રજૂઆત કરી શક્યા કે તપાસ કરનાર અધિકારીની તપાસથી એવું દર્શાવી શકાયું હોત કે આ ઘટના આંગણામાં નહીં પરંતુ બહાર રોડ પર બની હતી. તપાસ કરનાર અધિકારી પ્રત્યક્ષદર્શી સાક્ષી ન હતા. શબ અગાઉથી જ અપીલકર્તાઓ દ્વારા હટાવી દેવામાં આવ્યું હતું. તેથી, તપાસ કરનાર અધિકારી ઘટનાના વાસ્તવિક સ્થળ અંગે કોઈ પુરાવા આપી શક્યા ન હોત. ત્યાં એવા સાક્ષીઓ હતા જેમણે ઘટના સ્થળ અંગે વિશ્વસનીય અને માની શકાય તેવા પુરાવા આપ્યા છે. માત્ર તપાસ કરનાર અધિકારીની તપાસ ન થઈ હોવાના કારણે જ તેમના પુરાવા નકારી શકાય નહીં. તપાસ કરનાર અધિકારીની તપાસ ન થવાથી અપીલકર્તાઓને કોઈ પૂર્વગ્રહ થયો નથી. તેથી, અમે આ રજૂઆતમાં કોઈ તથ્ય જોતા નથી.

શ્રી મિશ્રાએ આગળ રજૂઆત કરી હતી કે, સ્વીકાર્યપણે લોહીના ડાઘવાળી માટી અને લુંગી જપ્ત કરવામાં આવ્યા હતા પરંતુ તેઓ રજૂ કરવામાં આવ્યા ન હતા. તેમણે રજૂઆત કરી હતી કે આ વસ્તુઓ પણ રજૂ કરવામાં આવી ન હતી. તેમણે રજૂઆત કરી હતી કે આના પરિણામે અપીલકર્તાઓને પૂર્વગ્રહ થયો છે અને તે કારણોસર પણ સજા રદ થવી જોઈએ. અમારા મતે, આ રજૂઆતમાં કોઈ

તથ્ય નથી. આ વસ્તુઓ રજૂ ન કરવાથી અપીલકર્તાઓને કોઈ પૂર્વગ્રહ થયો નથી.

શ્રી મિશ્રાએ રજૂઆત કરી હતી કે વરંડામાં હોવાનું માનવામાં આવતા જ્ઞાનસો ટ્રાયલ વખતે જમ કે રજૂ કરવામાં આવ્યા ન હતા. તેમણે રજૂઆત કરી હતી કે જ્ઞાનસો જમ કરવામાં આવ્યા ન હોવાથી પ્રકાશનો કોઈ સ્ત્રોત હતો તે સ્થાપિત થયું ન હતું. તેમણે રજૂઆત કરી હતી કે આ કારણોસર પણ સાક્ષીઓના પુરાવા સ્વીકારી શકાય નહીં. અમે આ રજૂઆતમાં પણ કોઈ તથ્ય જોતા નથી. એ યાદ રાખવું જોઈએ કે પુરાવાઓ અનન્ય રીતે સ્થાપિત કરે છે કે મૃતક અને તેના પિતા વરંડામાં જમી રહ્યા હતા અને માતા તેમજ બહેન ભોજન પીરસી રહ્યા હતા. તે સ્પષ્ટ છે કે તેઓએ તે જગ્યાએ પ્રકાશનો સ્ત્રોત રાખ્યો હતો. અમારા આ ડ્રાફ્ટિકોણને બી. સુબ્બા રાવ વિ. પબ્લિક પ્રોસિક્યુટર, એ.પી. ની હાઈકોર્ટ, [૧૯૯૭] ૧૧ એસ.સી.સી. ૪૭૮ ના કેસમાં કરવામાં આવેલા અવલોકનોમાંથી સમર્થન મળે છે. આ કેસમાં પણ એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે હરિકેન લેમ્પ જમ કરીને રજૂ કરવામાં આવ્યો ન હતો. આ કોર્ટે ઠેરવ્યું કે અગાઉથી જ સાબિત થયું હતું કે મૃતક મતદાર યાદીની નકલો અને જાતિ પ્રમાણપત્રો આપતો હતો અને તે રાત્રિનો સમય હતો, તેથી કાયદેસર રીતે એવું અનુમાન કરી શકાય કે તેનું કામ કરવા માટે સક્ષમ બનાવવા માટે પ્રકાશનો કોઈક સ્ત્રોત હશે.

શ્રી મિશ્રાએ આગળ રજૂઆત કરી હતી કે, સાક્ષીઓના જણાવ્યા મુજબ, પ્રકાશના એકમાત્ર સ્ત્રોત વરંડા પર પડેલા બે જ્ઞાનસો હતા. તેમણે રજૂઆત કરી

હતી કે સાક્ષીઓના પુરાવા દર્શાવે છે કે ફાનસો ભોંયતળિયે પડેલા હતા. તેમણે રજૂઆત કરી હતી કે ફાનસો ભોંયતળિયે પડેલા હોવાથી તેઓ માત્ર ભોંયતળિયાની નજીક જ પોતાનો પ્રકાશ ફેંકશે. તેમણે રજૂઆત કરી હતી કે, તેથી, એવો કોઈ પ્રકાશ નહોતો જેના દ્વારા સાક્ષીઓ અપીલકર્તાઓને ઓળખી શક્યા હોત અથવા ઘટના જોઈ શક્યા હોત, જો તે આંગણામાં બની હોય તો પણ. તેમણે રજૂઆત કરી હતી કે આ કારણોસર પણ સાક્ષીઓના પુરાવા માની શકાય નહીં અને અપીલકર્તાઓને નિર્દોષ જાહેર કરવા જોઈએ.

અમે આ રજૂઆતમાં પણ કોઈ તથ્ય જોતા નથી. એ યાદ રાખવું જોઈએ કે આ ઘટના એક ગામડામાં બની હતી. જેમ કે આ કોર્ટ દ્વારા કાલિકા તિવારી વિ. બિહાર રાજ્ય, [૧૯૯૭] ૪ એસ.સી.સી. ૪૪૫ ના કેસમાં ઠેરવવામાં આવ્યું છે કે, ફ્લોરોસન્ટ લાઇટ કે ઇનકેન્ડેસન્ટ લેમ્પથી ટેવાયેલા શહેરી લોકોની જોવાની ક્ષમતા એ ગ્રામવાસીઓ પર લાગુ કરવાનો માપદંડ નથી જેમની દ્રષ્ટિ દેશી દીવાઓથી ટેવાયેલી હોય છે. એવું ઠેરવવામાં આવ્યું છે કે ગ્રામવાસીઓની દ્રશ્યક્ષમતા આવા પ્રકાશને અનુકૂળ હોય છે અને તેથી તેમના માટે આવા પ્રકાશમાં માણસો અને બાબતોને ઓળખવી તદ્દન શક્ય હોય છે. વળી, અપીલકર્તાઓ તે જ ગામના હતા અને ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી ૩ અને ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી ૪ ના જાણીતા હતા.

અમારી સમક્ષ અન્ય કોઈ મુદ્દો ઉઠાવવામાં આવ્યો ન હતો. આમ અમે અપીલની અંદર કોઈ તથ્ય જોતા નથી. સદર અપીલ ફગાવી દેવામાં આવે છે.

અપીલ ફગાવી દેવામાં આવેલ.

This judgment has been translated using AI Tool – SUVAS.

=====

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.